

Anmeldelser

CECILIA TRENTER: Granskningens retorik och historisk vetenskap. Kognitiv identitet i recensioner i dansk historisk tidsskrift, norsk historisk tidsskrift och svensk historisk tidskrift 1965-1990. *Studia Historica Upsaliensia* 192. Uppsala 1999. 243 s.

Bogen, der er en svensk doktorafhandling¹, behandler et i videnskabs-historisk sammenhæng både væsentligt og interessant emne, nemlig historievidenskabens normer sådan som de accentueres, når historikere anmelder hinandens arbejder. Cecilia Trenter tager som sit udgangspunkt, at recensionen er en særlig genre, og samtidig en kommunikativ handling og en social praksis, hvorigennem det videnskabelige samfunds normer på een gang udtrykkes og konstitueres. Anmeldelsen kan ekskludere og inkludere, den kan opretholde gamle normer, men den kan også inkorporere ny videnskab. Recensionen er en del af videnskabens dynamik. Den periode Cecilia Trenter analyserer, er netop en sådan dynamisk periode i historievidenskabens historie, tiden mellem 1965 og 1990, hvor historievidenskabens på mange måder skiftede ansigt, nye metoder holdt sit indtog, men også nye opfattelser af hvad historie er og bør være. Det hun – med et diskutabelt udtryk – kalder »radikaliseringen« af historievidenskabens. De normer, der udtrykkes i recensionerne, er det videnskabelige samfunds normer, således som de er internaliseret af den enkelte historiker, de udgør, hvad Cecilia Trenter med et smart moderne ord kalder historikerens kognitive identitet. »Kognitiv identitet är historikerns formulering av sitt objekt, både den metodologi och den historia man rekonstruerar« (28), eller »Föreställningen om historikerns objekt, vilket både är metodologin och historien« (14), lyder definitionen. Man kunne måske også bare kalde det historikerens videnskabelige selvforståelse.

Den kognitive identitet kommer efter forfatterens opfattelse til udtryk i recensionerne på tre måder: 1. Hvordan historikeren forholder sig til de metoder og teorier historikeren arbejder med (metodologiske normer). 2. Hvordan historikeren forholder sig til den historiske kontekst, »den historiske virkelighed«, som reel og analytisk enhed (meto-

¹ Det følgende er en stærkt forkortet version af min officielle opposition.

dologiske normer). 3. Hvordan historikeren forholder sig til sit eget videnskabelige samfund, »det egne skræet« (videnskabsetiske normer). Det er helt klart de metodologiske normer, der står i centrum af undersøgelsen. For at få nærmere greb om de metodologiske normers indhold indfører Cecilia Trenter et begrebspar introduceret af Rolf Torstendahl, »minimikrav« og »optimumnormer«, hvor minimikravene er de grundlæggende logiske spilleregler i videnskaben, mens optimumnormerne handler om teori og perspektiv, om videnskabssyn og historiesyn. Det er med dette teoretiske udgangspunkt hun vil underkaste anmeldelsespraksis en kvalitativ analyse.

Recensionspraksis afspejler den videnskabelige kultur, og kulturer er forskellige. Det interessante, nye og dristige (såvel som arbejdskrævende) ved Cecilia Trenters afhandling er, at hun tager konsekvensen af denne indsigt, og udformer sin undersøgelse som en komparativ analyse af forskellige videnskabelige kulturer, som de kommer til udtryk i tre forskellige nordiske tidsskrifter af samme navn: Historisk Tidsskrift i Danmark, Norge og Sverige i en 25-årig periode. Det er ikke gjort før, det er et pionerarbejde, og hvad mere er – det er frugtbart. »Komparationen lægger tyngdpunkten på *relationen* mellan de tre jämförda praktikerna, och det är i denna jämförelse resultatet får värde«, skriver hun med rette (21 – min fremhævelse). Komparationen bliver det greb, hvormed kulturerne konfronteres med hinanden og dermed fremstår i deres egenart. De bliver hinandens *anden*, og dermed sig selv.

Cecilia Trenter har med valget af den komparative tilgang sat en ny standard, der utvivlsomt vil virke inspirerende på forskningen fremover, samtidig er der imidlertid knyttet en række problemer netop til komparationen. Forfatteren sammenligner tre historiske tidsskrifter med samme navn, men har de også samme status? Det har de efter min opfattelse ikke – men i virkeligheden heller ikke efter forfatterens: »Kan jag med HTT [de tre historiske tidsskrifter] påstå att jag gör en *nationell* komparation? Nej, de tre tidskrifterna är inte representativa för hela historikermiljön i nationerna« (23 – min fremhævelse). Analysen må i stedet betragtes som »en komparation av *tre offentliga fora* i tre länder, och dessa fora har i genrestruktur og idéhistorisk bakgrund vissa liknande drag, medan deras positioner i respektive vetenskapssamhälle är olika«. Alligevel fortsætter hun: »De tre *länderna* uppvisar många likheter som bl.a. framgår av deras samarbete. Det är intressant att studera hur dessa likartade tendenser institutionaliseras i de tre *länderna*« (24 – mine fremhævelser). Der foregår her en glidning i argumentationen som er gennemgående i hele afhandlingen, en glidning der gør læse-

ren usikker på komparationens omfang og bæredygtighed, for som Cecilia Trenter selv påpeger: »SHT og NHT erhåller status som enande för ländernas historiker. DHT har status av att vara den moderna historievetenskapens centrala forum och den klassiska politiska historiens fäste« (78). De tre tidsskrifter er med andre ord ikke sammenlignelige størrelser, DHT falder ganske simpelt udenfor, det har en anden *status*. Det danske tidsskriftslandskab har en anden karakter end vore nabolandes, en egentlig national komparation ville kræve inddragelsen af flere danske tidsskrifter for at dække samme historiografiske spektrum, i hvert fald *Fortid og Nutid*. Et forhold forfatteren iøvrigt også selv udmærket er klar over, når hun om DHT skriver, at »dår finns även en stark epistemologi förankrad med den historiska metoden som centrum, vilket gör att antalet konkurrerande perspektiv hålls borta, och *odlas i andra tidsskrifter*« (165 – min fremhævelse).

Den ulige komparation understreges yderligere af en skævhed i materialet. Cecilia Trenter har gennemgået samtlige ca. 600 anmeldelser i perioden og brugt ca. 40% af disse i sin kvalitative analyse: 77 danske, 118 norske og 142 svenske. Mærkværdigvis har forfatteren ikke selv foretaget en sådan optælling for at danne sig et indtryk af materialets omfang og bærekraft. Det er imidlertid en skævhed, der kommer til at påvirke de enkelte delanalyser, der fremtræder som ligeværdige tredede komparationer, selv om det danske materiale til tider er yderst spinkelt repræsenteret. Forfatterens løsning af problemet forekommer ikke ganske overbevisende: »Det kan tänkas at den teoretiska diskussionen är mindre framträdande i DHT:s recensioner ... [d]ärför uppmärksammas de teordiskussioner som förekommer i närbild« (83). Med andre ord, jo mindre materiale der er, jo mere må man skrive om det. Men selv det bliver umuligt i afsnittet om vurderingen af lokalhistorie (141-147), hvor der slet intet dansk materiale er. Alligevel optræder DHT i konklusionen (med argumenter hentet fra det foregående afsnit), som om det havde været med i komparationen.

Forklaringen på det manglende danske materiale er naturligvis, at det i dette tilfælde skal søges i *Fortid og Nutid*, men når materialet også i andre sammenhænge er spinkelt, kan det skyldes to ting: Enten at de danske anmeldere i DHT ikke diskuterer de problemer, Cecilia Trenter vil analysere, eller at de gør det på en *anden måde* end hun forventer og derfor ikke kan opfange med sin metode. Om denne anfører hun, at den er kvalitativ, og skriver videre: »Mit tillvägagångssätt är inte att diskutera varje enskild recension i förhållande till typer af argument. Det innebär att jag inte ser varje recensionstillfälle som en kontekst. Recensionernas argument presenteras »lösryckta« från recensionens

resterande sammanhanget« (83). Læsningen af nogle af forfatterens fortolkninger af de danske anmeldelser har i hvert fald fået mig til at spekulere på, om det danske sprog simpelthen har *andre koder* end svensk og norsk, om vi kommunikerer anderledes, med mere ironi, hentydninger, indforståethed og underforståethed, med flere »unspoken assumptions«, og om »løsrevne citater« derfor er den rette indgang til det danske materiale.

Man bør læse Cecilia Trenters undersøgelse med disse forbehold in mente, men gør man det, er der stadig meget at hente. Hvis man troede nordisk historievidenskab bare er nordisk, kan man godt tro om igen efter at have læst det glimrende kapitel 3 om »Forskningskulturer«. Her fremgår det med al ønskelig tydelighed, hvordan forskelle i forskningsorganisation og forskningsstyring giver sig udslag i meget forskellige videnskabelige kulturer. Betydningen af 1970'ernes svenske reform af doktorgraden og af de mange store projekter for den svenske historievidenskabs særlige udvikling er et interessant eksempel. Organisationsform og videnskabeligt indhold hører sammen på en måde, jeg i hvert fald ikke havde tænkt over før. Her viser den komparative tilgang sin fulde styrke. Den egentlige recensjonskomparation er at finde i kapitel 4 med titlen »Recensioner och kognitiv identitet i HTT«. Kapitlet er opdelt i en række underafsnit omkring en række temaer såsom forholdet til optimumnormer generelt, forholdet til anvendelse af teori og begreber, forholdet til andre discipliner, synet på mennesket i historien, vurderingen af nyhed og relevans, mm. Hver især rummer de enkelte afsnit mange interessante diskussioner (med de ovennævnte forbehold) og sammenlagt viser de hen til markante forskelle i videnskabelige traditioner.

I konklusionen ridses resultaterne op, meget kort kan de gengives sådan: Anmelderne i DHT formulerer relevansen ud fra kilder og metode. Det er kun de testbare dele af forskningsprocessen, metode, kilder og den historiske kontekst, der er genstand for diskussion. Normerne for nyhed koncentrerer sig om metodisk og historisk relevans. Den kognitive identitet er bundet til det konkrete. Den historiske metode og ikke et mere abstrakt videnskabsbegreb er kernen i de danske historikers kognitive identitet. Da vurderingskriteriet er metoden, er demarkationslinierne mod andre discipliner og mod populærvidenskab ikke givet på forhånd, men bedømmes ud fra metodisk relevans. Det er iøvrigt karakteristisk, at det historiske menneske ikke objektiveres. I NHT diskuteres derimod historiesyn, perspektivvalg og begreber. Konkretismen diskuteres som konkretisering af en abstrakt sammenhæng. Det historiske menneskes relevans er enten som illustration, konkreti-

sering af en abstrakt sammenhæng, eller i en mikrohistorisk indfaldsvinkel. Videnskabsbegrebet defineres i modsætningen til lokal/populærhistorie. Den kognitive identitet omfatter både den historiske rekonstruktion og de metodologiske redskaber, dvs. der kan tales om både metodologisk og abstrakt relevans. Nyheden præmieres ikke som et mål i sig selv.

Det svenske historikersamfund gennemgår de største forandringer i perioden, påpeger Cecilia Trenter. Men her må det tilføjes, at det svenske materiale i virkeligheden er det eneste, der underkastes en nærmere analyse netop med henblik på forandringer, selv om det næppe røker ved resultatet. Indførelsen af teorier er en synlig forandring i 1970'erne, men interessen for de store systemteorier og samfundsteorier viger i 1980'erne delvis pladsen for kulturhistoriske og antropologiske temaer. Relevansen måles ikke i årsagsforklaringer relateret til den historiske kontekst. Relevansen er metodologisk og abstrakt, idet teorierne vurderes som testbare systemer. Konkretismen betragtes som en fremstillingsteknisk finesse. Det historiske menneske bedømmes enten som en komponent i metodologien eller som en fremstillingsteknik. Nyhed defineres både på et abstrakt og et konkret plan. At markere historiens nytte bliver en påfaldende tendens i 1980'erne. Kløften mellem den akademiske og ikke-akademiske historie er større end i de to andre lande, og Sverige kender heller ikke til nationalhistorier som i Danmark og Norge.

Inga Floto

Det store i det små. Skrifter udgivet af Lokalhistorisk Afdeling, 10. København 1997, 352 s.

Lokalhistorisk Afdeling ved Historisk Institut, Københavns Universitet kunne i 1995 fejre de første 25 år og gjorde det med den foreliggende artikelsamling, der rummer indlæg fra i alt 17 forfattere samt en indledning.

Bøger af denne art er svære at anmelde/omtale, for hvordan gøre ret og skel, når så mange bidrag kunne fortjene fyldig omtale? Som en art sportspræstation er nedenfor søgt at give en række signalementer med anvendelse af blot to sætninger pr forfatter.

Olaf Olsen tager sig af forhistorien, stiftelsen i 1943 af Instituttet for Lokalhistorisk Forskning, der skulle fremhjelpe denne dengang noget kritiserede del af historien. Bag initiativet stod bl.a. folk, som ikke i særlig grad havde været på talefod, men som nu var rykket sammen